

УДК 342.726-053.2:611/612

**ДОСВІД АДМІНІСТРУВАННЯ СОМАТИЧНИХ ПРАВ ДИТИНИ
У ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВАХ**

Навроцький О. О.,

аспірант юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: статтю присвячено висвітленню досвіду адміністрування соматичних прав дитини у зарубіжних державах на сучасному етапі. Розглянуто деякі аспекти організаційно-правового забезпечення захисту біологічних прав дітей у таких державах як Франція, Бельгія, Андорра, Індія, США та деяких інших держав. Акцентовано увагу на тому, що в Україні лише формується законодавство про соматичні права дітей.

Ключові слова: права особи, правовий статус дитини, соматичні права дітей, Україна, Європейський Союз, евтаназія.

Аннотация: статья посвящена освещению опыта администрирования соматических прав ребенка в зарубежных государствах на современном этапе. Рассмотрены некоторые аспекты организационно-правового обеспечения защиты биологических прав детей в таких государствах как Франция, Бельгия, Андорра, Индия, США и некоторых других государств. Акцентируется внимание на том, что в Украине только формируется законодательство о соматических правах ребенка.

Ключевые слова: права человека, правовой статус ребенка, соматические права детей, Украина, Европейский Союз, эвтаназия.

Annotation: the article is devoted to the coverage of the experience of administering the somatic rights of the child in foreign states at the present stage. Some aspects of the organizational and legal protection of children's biological rights in such states as France, Belgium, Andorra, India, the USA and some other states are considered. Attention is focused on the fact that in Ukraine only the legislation on the somatic rights of the child is being formed.

Key words: human rights, legal status of the child, somatic rights of children, Ukraine, European Union, euthanasia.

Ратифікація Верховною Радою України 16.09.2017 року Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію), з іншої сторони, стало важливою подією для правової системи України [1]. Положення документу заклали нові ідейні підвалини для формування державної управлінської політики у сфері всебічного забезпечення прав і свобод кожного громадянина. В зазначеному контексті забезпечення прав дитини є пріоритетним завданням держави.

У ст. 24 Угоди про асоціацію, яка присвячена питанням правового співробітництва визначено, що Україна і ЄС домовилися розвивати співробітництво у сфері захисту дітей. Абстрактність формулювання цього положення передбачає значний пласт законодавчої і подальшої управлінської роботи щодо створення організаційно-правових умов для адміністрування всіх категорій прав дитини. Разом із тим, беручи до уваги сучасний стан сприйняття юридичною доктриною і практикою досягнень науково-технічного прогресу, актуальним є удосконалення правових основ забезпечення особливої категорії прав дитини – соматичних прав. Запорукою цього є вивчення відповідного зарубіжного досвіду адміністрування соматичних прав дитини.

Біологічні, або «соматичні» (від грец. soma – тіло) права являють собою систему прав особи, що передбачає визнану суспільством і державою можливість вільно й відповідально приймати юридично значимі рішення стосовно власного тіла з урахуванням досягнень біології, медицини, генетики, техніки [4, с. 7]. Слід відзначити, що інститут соматичних прав почав активно розроблятися відносно недавно, з кінця минулого століття. Як відзначають спеціалісти, активізація наукових досліджень соматичних прав обумовлюється прискореним розвитком глобалізації, новими відкриттями в області інформатики, медицини, генетики, клонування, трансплантології, генно-інженерної діяльності, оновленням підходів до осмислення особистості як природної істоти та суб'єкта правового статусу [5, с. 731]. Якого-небудь універсального переліку соматичних прав особи юридична наука поки що не напрацювала. Це пов'язано з тим, що на сьогодні на нормативному рівні повного зведеного переліку соматичних прав не передбачено офіційно. Взнявши за основу точку зору М.А. Лаврика, до соматичних прав особи віднесемо: право особи на розпорядження його органами і біологічними тканинами, сексуальні права особи (можливість збирати, зберігати і передавати інформацію про сексуальність), право на обізнаність у сфері сексу, право вступати або не вступати у шлюб, право на зміну статі, репродуктивні права особи, право на фізичну і психічну недоторканість, право на зміну статі [3, с. 85]. Дискусійним залишається питання про віднесення до соматичних прав права на клонування і права на смерть. Так чи інакше, але соматичні права особи багато в чому пов'язані з фізіологічною сутністю людини, залежністю від науково-технічного прогресу, є результатом трансформації ліберальної парадигми розвитку суспільства.

У зарубіжних державах публічне адміністрування соматичних прав особи лише започатковується. Однією із причини цього є те, як відзначає Р.М. Хажинський, що соматичні права людини пов'язані з декількома сегментами

правового регулювання суспільних відносин: із конституційною сферою прав та свобод людини, механізмом їх захисту, адміністративно-юрисдикційним забезпеченням, кримінально-правовою, цивільно-правовими та сімейно-правовими засадами регулювання особистих немайнових прав [7, с. 24]. Щодо дитини, то адміністрування її соматичних прав зводиться, у переважній більшості випадків до імперативної заборони вчиняти дії з її тілом чи органами до досягнення нею повноліття. Ця обставина має дуже істотне значення для забезпечення правопорядку і законності в багатьох сучасних демократичних державах.

У багатьох державах Європейського континенту адміністрування соматичних прав відбувається на підставі спеціальних законів, положення яких частково передбачають забезпечення соматичних прав. Так, у Франції у 1994 р. було прийнято закон про повагу тіла людини і про вилучення й використання частин і продуктів людського організму. Його положення пізніше стали складовим елементом Кодексу суспільного здоров'я. Вказаний акт передбачає обов'язковість поваги до фізичної недоторканості людини з боку всіх фізичних і юридичних осіб, закріплює принцип поваги біологічних прав. У таких державах як Андорра і Бельгія передбачено принципи обов'язковості права на повагу до інтимного життя, право дитини на сексуальну недоторканість. В свою чергу, законодавство Македонії гарантує право приймати вільне рішення про народження чи ненародження дитини. У Боснії і Герцеговині особа має право самостійно вирішувати питання про створення родини [2, с. 18].

В цілому адміністрування соматичних прав здійснюється у формі поліцейського нагляду держави за законністю процедур трансплантології дитячих органів, профілактиці сексуальної експлуатації дітей, недопущення фактів фізичного насильства і знущання над ними. Разом із тим, загальновідомим є також те, що у деяких державах дозволена евтаназія дитини. У Голландії евтаназія дитини дозволена з 12 років. У Бельгії з 2014 р. на законодавчому рівні дозволено евтаназія дитини без встановлення вікових обмежень. Обов'язковою умовою її проведення має бути доведення правдивості діагнозу, згода батьків, рекомендації психіатрів, а також обов'язковість бажання самої дитини добровільно піти з життя. Проте, якщо дитина через фізичний стан не розуміє сутності евтаназії, її проводити категорично заборонено. У 2016 р. у Бельгії уперше в сучасній історії було застосовано евтаназію стосовно дитини. На думку глави Федеральної комісії Бельгії по евтаназії Вима Дистельманса це був виключний випадок і застосування евтаназії стосовно неповнолітнього було очевидно доцільним [4]. В Індії і США дозволена трансплантація органів дитини у разі, якщо дитини, від якої забирається орган знаходиться у стані, коли її не можна вилікувати і вірогідність настання смерті є високою (онкологічне захворювання, тяжкий стан після катастрофи).

Зазначене вище свідчить про те, що у державах західноєвропейської демократії сформувався своєрідний підхід, у відповідності до якого деякі напрями адміністрування прав дитини передбачають особливий порядок використання їх біологічних тканин чи органів, а також порядок реалізації права на смерть шляхом евтаназії задля полегшення її фізичного становища. Незважаючи на дискусійність зазначених напрямів адміністрування права дитини, вказана практика чим далі більше стає звичною у західноєвропейських країнах. Відзначаючи багатоаспектність цього питання, слід вказати, що в Україні лише формується законодавство про соматичні права особи (дитини). Наукова спільнота це пов'язує з тим, що первинне правове регулювання соматичних прав дитини здебільшого має превентивний характер і фактично зводиться до заборони вчинення певних дій (евтаназія, репродуктивне клонування), а також недостатньою увагою законодавця до вказаних питань [7, с. 28]. Прискорення європейської інтеграції правової системи України буде сприяти активізації дослідження соматичних прав дітей і поступовому впровадженню відповідних правових інститутів у соціально-юридичну практику.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09. 2014 р. № 1678-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.
2. Йорыш А.И. Правовые и этические проблемы клонирования человека / А.И. Йорыш // Государство и право. – 1998. – № 11. – С. 12–33.
3. Лаврик М.А. К Теории соматических прав человека / М.А. Лаврик // Сибирский юридический вестник. – 2005. – № 5. – С. 83-89.
4. Первый случай в практике: Бельгия провела евтаназію ребенка Врачи заявили об «исключительном случае» // Московский комсомолец ру. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mk.ru/social/2016/09/17/pervyy-sluchay-v-praktike-belgiya-provela-evtanaziyu-rebenka.html>
5. Поцелуев Е.Л., Данилова Е.С. Понятие и виды личных (соматических) прав человека / Е.Л. Поцелуев, Е.С. Данилова // Электронный научный журнал «Наука. Общество. Государство». – 2015. – № 1. – С. 1-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-vidy-lichnostnyh-somaticheskikh-prav-cheloveka>
6. Тиріна М.П. Покоління прав людини: проблеми сучасної класифікації / М.П. Тиріна // Держава і право. – 2011. – Вип. 52. – С. 728-732.
7. Хажинський Р.М. Зарубіжний та вітчизняний досвід правової регламентації / Р.М. Хажинський // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – 2015. – № 4. – С. 23-32.